Stora utskottet

Statsrådets människorättspolitiska redogörelse

Till utrikesutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets människorättspolitiska redogörelse (SRR 10/2021 rd): Ärendet har remitterats till stora utskottet för utlåtande till utrikesutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört
- specialsakkunnig i EU-ärenden Anne Lamminmäki, statsrådets kansli
- diskrimineringsombudsman Kristina Stenman, Diskrimineringsombudsmannens byrå
- direktör Tuija Brax, Rättsstatscentrum vid Helsingfors universitet.

Skriftligt yttrande har lämnats av
- Människorättscentret
- Amnesty International Finländska sektionen rf
- Kvinnoorganisationernas Centralförbund
- Flyktingrådgivningen rf
- Befolkningsförbundet rf i Finland.

Redogörelsen

Redogörelsen fastställer riktlinjerna för statsrådets verksamhet för grundläggande och mänskliga rättigheter internationellt, inom Europeiska unionen och nationellt. Enligt redogörelsen försvarar Finland de mänskliga rättigheternas universalitet och juridiskt bindande karaktär samt främjar tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstatsprincipen. Redogörelsen betonar stärkandet av jämlikhet, jämställdhet och rätten att delta. Internationellt betonas kvinnornas, urfolkens och de sexuella minoriteternas och könsminoriteternas rättigheter och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. I den europeiska verksamheten betonas dessutom romernas rättigheter. I redogörelsen behandlas utöver det horisontella greppet verksamheten för grundläggande och mänskliga rättigheter inom två områden: hållbar utveckling samt digitalisering och informationsförmedling.

När det gäller Europeiska unionen konstateras det i redogörelsen att Finland aktivt främjar tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstatsprincipen inom EU och i dess verksamhet. EU måste strikt hålla fast vid sina gemensamma värderingar. Statsrådets mål för främjande av unionens värden behandlas mer ingående i statsrådets EU-redogörelse, sägs det i redogörelsen. Till dessa delar kompletterar alltså den människorättspolitiska redogörelsen statsrådets EU-redogörelse, om vilken stora utskottet har lämnat ett betänkande (StoUB 1/2021 rd).

Redogörelsen betonar att rättsstaten, demokratin och de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna oåterkalleligen hör samman. Finland främjar genomförandet av dessa på ett övergripande sätt och med betoning på förebyggande åtgärder. Det är också centralt att konsolidera grundvalen för rättsstatskulturen. Enligt redogörelsen är det viktigt att kommissionen aktivt använder alla sina instrument, inklusive överträdelseförfaranden, för att försvara rättsstatsprincipen. Att använda juridiska medel parallellt med politiska har visat sig vara en fungerande kombination i praktiken, och även Finland har medverkat som intervenient i flera EU-domstolsärenden kring temat och försvarat att respekten för rättsstatsprincipen övervakas effektivt. Redogörelsen betonar också att EU:s finansieringsinstrument kan bidra till att de gemensamma värderingarna förverkligas.

Enligt redogörelsen måste genomförandet av EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna effektiviseras både på EU-nivå och nationellt. Verksamhetsförutsättningarna för EU:s byrå för grundläggande rättigheter (Fundamental Rights Agency, FRA) och dess roll i EU:s processer för grundläggande rättigheter bör stärkas. Byråns informationsinhämtning, forskning och utredningar samt rekommendationer bör utnyttjas både på EU-nivå och nationellt. Finland stöder EU:s anslutning till Europakonventionen. Det stärker också EU:s engagemang för rättsstatsutvecklingen.

I redogörelsen konstateras det att Finland håller fast vid sina åtaganden i fråga om EU:s utvidgning och betonar samtidigt att kriterierna för medlemskap måste uppfyllas. Villkoren för Europeiska unionens grundläggande värderingar, såsom de mänskliga rättigheterna, rättsstatsprincipen och demokratin, måste uppfyllas när man ansöker om att bli EU-medlemsstat.

En av prioriteringarna i Finlands politik för de grundläggande och mänskliga rättigheterna är enligt redogörelsen att främja likabehandling och jämställdhet mellan könen. Enligt redogörelsen har de internationella skiljelinjerna djupnat speciellt i frågor som rör kvinnors och flickors samt sexuella minoriteters och könsminoriteters rättigheter, och fenomenet kan ses också inom EU-området. Finland fäster särskild uppmärksamhet vid EU:s gemensamma ståndpunkter. Det är viktigt att EU starkt och konsekvent främjar kvinnors och flickors rättigheter och jämställdhet mellan könen i all sin verksamhet. Finland arbetar för att bekämpa kvinno- och familjevåld nationellt, internationellt och på EU-nivå. Finland arbetar för att EU ska tillträda Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, den så kallade Istanbulkonventionen. För att främja likabehandling strävar Finland enligt redogörelsen som EU-medlem också bland annat efter att främja tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och arbeta för lika rättigheter för romer.

När det gäller EU:s migrations- och asylpolitik konstateras det i redogörelsen att Finland har förbundit sig att arbeta för gemensamma europeiska lösningar. I all verksamhet på nationell nivå och

inom EU och dess medlemsländer måste man respektera de folkrättsliga förpliktelserna och de grundläggande och mänskliga rättigheterna. För Finland är det viktigt att asylsökande utöver ett rättvist förfarande har en tillräcklig rätt att söka ändring för att rättssäkerheten ska garanteras i alla lägen, och att behoven hos människor i sårbar ställning beaktas på ett adekvat sätt. Kommissionen har framhållit vikten av att i flyttrörelsen tillgodose barnets rättigheter, och Finland främjar för egen del att barnets rättigheter och att barnets intresse alltid ställs i första rummet.

I redogörelsen konstateras det att Finlands mål är ett trovärdigt och starkt EU som visar ett globalt ledarskap i människorättsfrågor. Kärnan i all EU:s yttre verksamhet ska bestå av att respektera folkrätten och främja de mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstaten. Regeringens människorättsbaserade utrikes- och säkerhetspolitik styr Finlands ståndpunkter också i anslutning till EU:s yttre förbindelser.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Detta utlåtande fokuserar i enlighet med stora utskottets uppdrag på att granska redogörelsen, särskilt när det gäller Europeiska unionen och i synnerhet stärkandet och beaktandet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och rättsstatsprincipen i EU-länderna och på unionsnivå.

EU:s gemensamma värden utgör grunden för all EU-verksamhet. Enligt artikel 2 i EU-fördraget är dessa värden respekt för människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstatsprincipen och respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för personer som tillhör minoriteter. Betydelsen av gemensamma värden har blivit uppenbart genom kriget i Ukraina. Värdena har förenat Europa och försvaret av dem har fått EU att agera exceptionellt snabbt.

Stora utskottet stöder statsrådets mål att främja tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstatsprincipen på ett övergripande sätt i Europeiska unionen. Finland bör fortsätta att aktivt verka för att EU:s gemensamma värden upprätthålls i EU-länderna och i EU:s verksamhet.

Utskottet välkomnar att främjandet av rättsstatsprincipen i EU har fått en central roll i redogörelsen och att ämnet har behandlats i nära anknytning till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt demokratin. Iakttagandet av rättsstatsprincipen kan ses som en förutsättning för att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna ska tillgodoses och demokratin stärkas. Rätten till god förvaltning är också en grundläggande rättighet som skrivits in i EU:s grundrättighetsstadga.

För att främja rättsstatsprincipen har EU under de senaste åren utvecklat nya instrument och förfaranden: Kommissionen har börjat utarbeta en årlig rapport om rättsstatsprincipen i EU-länderna. Utifrån rapporten kommer rådet att föra såväl övergripande som landsspecifika diskussioner om rättsstatsprincipen. En ny villkorsmekanism har också antagits för att skydda unionens budget mot allvarliga rättsstatsbrott. Finland har varit aktivt i frågor som gäller rättsstatsprincipen och stora utskottet anser det vara viktigt att det aktiva arbetet fortsätter.

Utskottet understryker vikten av att alla befintliga instrument används effektivt för att främja rättsstatsprincipen. Som det konstateras i redogörelsen har EU-domstolsförfarandet under de senaste åren visat sig vara ett effektivt medel vid sidan av de politiska metoderna. EU-domstolen har i sina domar tagit ställning till hur rättsstatsprincipen förverkligas i medlemsstaterna och samtidigt har man även mer allmänt fått rättspraxis som preciserar rättsstatsprincipens bindande karaktär. Stora utskottet välkomnar att Finland under den senaste tiden har försvarat en effektiv tillämpning av rättsstatsprincipen också som intervenient i EU-domstolen och enligt redogörelsen kommer att fortsätta att aktivt delta i behandlingen av domstolsärenden.

Rättsstatsprincipen är en central fråga också i unionens utvidgnings- och grannskapspolitik. Stora utskottet stöder redogörelsens riktlinje att Finland, samtidigt som det håller fast vid sina åtaganden om EU:s utvidgning, samtidigt håller fast vid att kriterierna angående EU:s grundläggande värden ska uppfyllas vid ansökan om medlemskap i EU. När det gäller rättsstatsprincipen betonar utskottet vikten av ett oberoende rättsväsende, yttrandefrihet, mediefrihet och det civila samhällets möjligheter samt också vikten av att bekämpa korruption. Korruption är en fråga med kopplingar till såväl de mänskliga rättigheterna som rättsstatsprincipen.

Stora utskottet stöder målet att effektivisera genomförandet av EU:s grundrättighetsstadga både på EU-nivå och nationellt. Utskottet välkomnar också att redogörelsen lyfter fram stärkandet av verksamhetsförutsättningarna för och rollen för EU:s byrå för grundläggande rättigheter i processerna för grundläggande rättigheter på EU-nivå. Utskottet ser det också som viktigt att Finland fortsätter sitt starka stöd för EU:s anslutning till Europakonventionen. Som det sägs i redogörelsen skulle också detta stärka EU:s engagemang för rättsstatsutvecklingen.

Utskottet välkomnar att främjandet av likabehandling och jämställdhet mellan könen är en av prioriteringarna i Finlands verksamhet. Utskottet stöder statsrådets mål att säkerställa att EU konsekvent i all sin verksamhet beaktar främjandet av kvinnors och flickors samt könsminoriteters och sexuella minoriteters rättigheter. Utskottet välkomnar Finlands aktiva samarbete med andra likasinnade länder i dessa frågor. Som det konstateras i redogörelsen finns det en så kallad antigenderrörelse också inom EU.

Stora utskottet stöder statsrådets strävan att främja unionens anslutning till Istanbulkonventionen om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet. Utskottet betonar att arbetet vid Europeiska jämställdhetsinstitutet (EIGE) bör utnyttjas fullt ut i unionen och att tillräckliga resurser bör säkerställas för det.

Stora utskottet anser liksom statsrådet att det är viktigt att EU:s migrations- och asylpolitik respekterar de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Utskottet lyfter här särskilt fram rätten till asyl och rätten till skydd i samband med återsändande, utvisning och utlämning. Dessa rättigheter har skrivits in både i de internationella människorättskonventionerna och i EU:s grundrättighetsstadga. Stora utskottet stöder riktlinjen i redogörelsen att det i EU:s asylpolitik är särskilt viktigt att garantera både ett rättvist förfarande och att asylsökande har en tillräcklig rätt att söka ändring för att rättssäkerheten ska garanteras i alla lägen. Utskottet betonar i likhet med statsrådet behovet av att sörja för behoven hos utsatta personer och för att barnets rättigheter och barnets intresse alltid ställs i första rummet.

De principer som nämns ovan ska styra arbetet både vid förhandlingar om EU-lagstiftning och i den praktiska verksamheten inom unionen. Som exempel lyfter utskottet fram Europeiska gräns- och kustbevakningsbyråns (Frontex) roll när det gäller att i praktiken tillgodose de mänskliga rättigheterna och de grundläggande fri- och rättigheterna i EU:s migrations- och asylpolitik. Frontex har egna utvärderingsmekanismer för detta. Finland bör för egen del stödja att Frontex har tillräckliga resurser för övervakning och utvärdering av hur de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

Utskottet understryker vikten av att bekämpa människohandel. Människohandel är ett brott som kränker individens grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Människohandel är ett stort problem också i Europa. Det drabbar särskilt kvinnor och barn. Utskottet anser att EU bör fästa uppmärksamhet både vid lagstiftningsmetoder och vid praktiska åtgärder för att bekämpa människohandel. Stora utskottet anser att Finland också på EU-nivå bör arbeta aktivt för att flyktingar från kriget i Ukraina blir offer för människohandel. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid utsatta personer, såsom ensamkommande barn. Stora utskottet välkomnar beslutet att tillämpa EU:s direktiv om tillfälligt skydd för att säkerställa skyddet för dem som flyr undan kriget i Ukraina. Alla som flyr från Ukraina måste få skydd oavsett bakgrund.

Utskottet anser det viktigt att trygga människorättsförsvararnas verksamhetsförutsättningar. Som det konstateras i redogörelsen har människorättsförsvararnas verksamhet en positiv inverkan på utvecklingen av de grundläggande och mänskliga rättigheterna, och det civila samhällets betydelse för övervakningen och främjandet av tillgodoseendet av rättigheterna har ökat. Utskottet välkomnar att Finlands mål är att stödja människorättsförsvarare såväl inom som utanför EU. Trakasserier och våld mot människorättsorganisationer och journalister i EU:s medlemsstater bör fördömas, vilket också konstateras i redogörelsen.

När det gäller EU:s utrikes- och säkerhetspolitik instämmer stora utskottet i redogörelsens mål att EU ska inta en globalt ledande roll i människorättsfrågor. Det finns efterfrågan på detta särskilt i ett läge där de mänskliga rättigheterna utmanas allt mer på internationell nivå. Utskottet understöder att Finland särskilt betonar att kvinnors rättigheter och rättigheterna för de mest utsatta befolkningsgrupperna, såsom personer med funktionsnedsättning, ska beaktas. Utskottet välkomnar också att statsrådet fäster uppmärksamhet också vid sexuella minoriteters och könsminoriteters rättigheter och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Utskottet ser det som viktigt att Finland fortsätter sitt aktiva samarbete med andra likasinnade när EU:s medlemsstater förhandlar om de ståndpunkter som EU framför i internationella forum, särskilt FN:s organ för mänskliga rättigheter och OSSE.

Redogörelsen konstaterar att Finland har som mål att stärka grunden för rättsstatskulturen i unionen. Det förutsätter en öppen dialog på EU-nivå, men också på nationell och regional nivå. Därför är det viktigt att också i Finland föra en diskussion om rättsstatens tillstånd och utveckling samt om hur de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna kan stärkas ytterligare i Finland. En öppen behandling av nationella utvecklingsbehov ger trovärdighet att lyfta fram frågor också på EU-nivå och internationellt. Redogörelsen utgör ett led i detta viktiga arbete.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Stora utskottet föreslår

att utrikesutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 1.4.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Satu Hassi gröna
1:a vice ordförande Jani Mäkelä saf
medlem Ritva Elomaa saf
medlem Sari Essayah kd
medlem Eveliina Heinäluoma sd
medlem Olli Immonen saf
medlem Eeva Kalli cent
medlem Ville Kaunisto saml
medlem Kimmo Kiljunen sd
medlem Johannes Koskinen sd
medlem Suna Kymäläinen sd
medlem Lulu Ranne saf
medlem Jussi Saramo vänst
medlem Jenna Simula saf
medlem Saara-Sofia Sirén saml
medlem Iiris Suomela gröna
medlem Sinuhe Wallinheimo saml
medlem Anne-Mari Virolainen saml
ersättare Mari Holopainen gröna
ersättare Inka Hopsu gröna
ersättare Pasi Kivisaari cent
ersättare Anna Kontula vänst
ersättare Matias Marttinen saml
ersättare Anders Norrback sv
ersättare Arto Pirttilahti cent.

Sekreterare var

utskottsråd Kaisa Männistö.

AVVIKANDE MENING

Motivering

Enligt redogörelsen främjar Finland aktivt på internationell nivå bland annat de mänskliga rättigheterna, rättsstatsprincipen, demokratin, jämlikheten och jämställdheten. Målet för Finlands utvecklingspolitik är till exempel att stärka rättsväsendets funktionsförmåga, den offentliga förvaltningens transparens och det civila samhällets möjligheter att påverka. Det är viktigt att Finland främjar de mänskliga rättigheterna, rättsväsendets funktionsförmåga, demokrati och jämställdhet genom internationellt samarbete. Det finns dock utrymme för förbättringar när det gäller fördelningen av utvecklingsbiståndet, eftersom medel enligt Världsbankens undersökning fortfarande går till skatteparadis och korruption. Många civilsamhällesorganisationer har decennier av erfarenhet av utvecklingssamarbete och därmed specifik kompetens och långvariga partnerskap i utvecklingsländer. Organisationerna bör i Finlands utvecklingssamarbete ses som strategiska instrument genom vilka vi effektivt och tillförlitligt kan kanalisera stöd. Demokrati är en problematisk exportprodukt om det civila samhället är svagt. Också mot den bakgrunden är civilsamhällesorganisationernas arbete på gräsrotsnivå centralt.

Redogörelsen fokuserar oroväckande lite på Finlands egna problem med de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, även om det också inom Finland finns problem på detta område. Vi anser att människorättsorienteringen bör värnas också nationellt. Till exempel har försenade och utdragna rättegångar länge varit ett problem i Finland. Den rättsliga behandlingen av ett tvistemål kan ta flera år, och i brottmål kan ärendet ligga på polisens och åklagarens bord i flera år innan det överhuvudtaget framskrider ända till domstolen. Bristerna i basfinansieringen av rättsväsendet orsakar ett enormt mänskligt lidande och ohållbara problem i förverkligandet av rättssäkerheten.

Våld i nära relationer är ett allvarligt problem också i Finland. Också familjens barn blir ofta offer, även om de inte alltid direkt utsätts för våld. Dessutom är den ökande psykiska ohälsan bland barn och unga en växande källa till oro. Samtidigt upptäcks ständigt brister i äldreomsorgen när det gäller den grundläggande vården och omsorgen. Det finns också betydande brister i ordnandet av lagfästa social- och hälsovårdstjänster i Finland. Personer med funktionsnedsättning har inte lika möjligheter till delaktighet i samhället.

I de tidigare människorättspolitiska redogörelserna från 2009 och 2014 behandlas förverkligandet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna klart mer systematiskt och heltäckande uttryckligen när det gäller Finland. I den nu aktuella redogörelsen har de inhemska problemen med de mänskliga rättigheterna och de grundläggande fri- och rättigheterna på ovan beskrivet sätt fått en biroll, och redogörelsen fokuserar på att redogöra för hur vi arbetar för rättsstatsprincipen och de mänskliga rättigheterna ute i världen. De problem med de grundläggande och mänskliga rättigheterna som är kända inom Finland analyseras inte och inga mål ställs upp för hur problemen ska lösas. Det är ett tydligt ideologiskt val.

Yttrandefriheten är en central grundläggande fri- och rättighet och mänsklig rättighet. Under den senaste tiden har det talats mycket om hatretorik, och också i denna redogörelse konstateras det att

Utlåtande StoUU 4/2022 rd
Avvikande mening

Finland agerar konsekvent för att utrota fenomenet. Hatretorik definieras inte i Finlands lagstiftning, och strafflagen känner inte till begreppet. Termen har i allmänspråket och den offentliga debatten blivit svårtolkat. Genom att fördunkla gränsen mellan olagligt tal, som definieras i lagstiftningen, och så kallad hatretorik kan man försöka tysta dem som är av annan åsikt, vilket måste betraktas som en ytterst farlig utveckling i en demokratisk stat.

Också frågan om vilket slags tal som bör betraktas som olagligt, särskilt när det gäller hets mot folkgrupp, är väsentlig och vi anser att paragrafen bör preciseras. Den gällande paragrafen har i rättsprocesser tolkats på ett sätt som gör att människor inte med säkerhet kan förutse vad av det de säger kan bli föremål för en straffprocess.

Avvikande mening

Vi föreslår

att utrikesutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 1.4.2022

Jani Mäkelä saf
Olli Immonen saf
Ritva Elomaa saf
Jenna Simula saf
Lulu Ranne saf
Sari Essayah kd